

Op 1 januari verandert de financiering van de gezinszorg. Terwijl het kruiswerk al sinds 1980 grotendeels via de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten betaald, zal naar alle waarschijnlijkheid straks ook de gezinsverzorging haar gelden niet meer van de WVC-begroting ontvangen.

De AWBZ-financiering van beide vormen van thuiszorg lijkt veel op die van een volksverzekering. Vijfendertig jaar geleden al discussieerde men in Nederland over de wenselijkheid van een verzekeringsstelsel voor gezinsverzorging. De georganiseerde gezinsverzorging was daar toen op tegen.

Wat anno 1988 kruiswerk en gezinszorg heet, heeft zijn wortels rond de eeuwwisseling. De in 1901 opgerichte Vereniging voor Huisverzorging in Amsterdam bijvoorbeeld, beoogde 'het verlenen van huishoudelijke hulp aan vrouwen uit den arbeidersstand die door ziekte of bevalling tijdelijk buiten staat zijn om hare huiselijke bezigheden te verrichten. De Vereeniging tracht haar doel te bereiken door het zenden van verzorgsters (...).

Het kruiswerk richt zich al vanaf 1875 in verenigingsverband op bestrijding van besmettelijke ziekten. 'Huis-bezoeksters' heetten de eerste wijkverpleegkundigen, die de verzorging en verpleging van zieke mensen thuis op zich namen.

De zorg werd in oorsprong betaald uit contributies van leden, van gezinnen meestal. Fondsen pasten tekorten bij.

Sociaal niveau

De gezinsverzorging kreeg haar grote impuls aan het eind van de Tweede Wereldoorlog. Zoveel gezinnen waren ontvriest geraakt, dat er vanuit de landelijke maatschappelijke opbouworganisatie *Nederlands Volksherstel* gepleit werd voor een netwerk van instellingen

voor gezinsverzorging. De gezinsverzorging kon al snel rekenen op subsidies van de overheid: in 1948 een half miljoen, in 1988 ruim 1,2 miljard gulden.

De gezinsverzorgsters moesten in de termen van Volksherstel zorgdragen voor bevordering van 'een goede gang van zaken in de gezinnen. Voorts kunnen zij medewerken tot een verhoging van het geestelijke, morele en sociale niveau der gezinnen.

In de praktijk kwam dat neer op georganiseerde huishoudelijke hulp door 'gezinsverzorgsters A' wanneer de huisvrouw ziek of tijdelijk afwezig was. 'Gezinsverzorgsters B' werden ingezet

Je kunt gezinnen n

Gezinsverzorging tenslotte toch naar AWBZ

wanneer er sprake was van een sociale indicatie: om de achterstand van een gezin in te halen, de sfeer te verbeteren en het verantwoordelijkheidsbesef van de huisvrouw te vergroten.

Contributie

Het kruiswerk betrof zijn gelden voor de oorlog behalve uit contributies ook uit koppelsubsidies van rijk en gemeenten. De contributies van leden namen echter tot lang na de oorlog de belangrijkste plaats in. Deze bijdragen maakten het kruiswerk tot op zekere hoogte een sociale verzekering: wie betaalde, had recht op de verstrekking. De particuliere inkomsten van bijvoorbeeld het katholieke Wit-Gele Kruis dekten in 1949 precies 79 procent van de begroting, in 1959 57 procent, in 1965 nog 46 procent; de rest kwam van de overheden. Nog in 1975 verwierf het kruiswerk (zonder de kraamzorg) 26 procent van zijn inkomsten uit contributies. De verhoging van het aandeel der overheidssubsidies

had vooral te maken met verbetering van de salariëring van de wijkverpleegkundigen. Als dezen hongerlonen zouden zijn blijven krijgen, dan zou het personeelsverloop niet te stuiten zijn geweest. Verbetering van de rechtspositie van het personeel en verhoging van de subsidie gingen dus hand in hand.

De verzekeringsgedachte van het kruiswerk heeft nooit voor de gezinsverzorging gegolden. Pas vanaf 1989 zal dat het geval zijn. Toch zag het er in de jaren vijftig even naar uit, dat de gezinsverzorging, samen met het algemeen maatschappelijk werk, zou komen te vallen onder de sociale zekerheid. In die jaren kwam de sociale zekerheid van de grond. Allerlei maatschappelijke risico's, die tot dan door individuele steun moesten worden opgevangen, zouden door middel van verzekeringsstelsels worden gedekt. De verzekeringen zouden zo nodig worden aangevuld door directe overheidsfinanciering, was de gedachte. Subsidie van de overheid voor gezinsverzorging was prima, maar opname in de sociale verzekeringen nog beter.

Nu deed zich bij de gezinsverzorging een probleem voor. We zagen al, dat er door Volksherstel gepleit was voor twee typen gezinsverzorgsters, de A- en de B-variant. Wat toen verzorgsters A heette, zijn de tegenwoordige alpha-helpsters, voorzover de omvang van de hulp beperkt is en de hulp vooral van puur huishoudelijke aard is.

laten betalen voor hun heropvoeding

...medewerken tot een verhoging van het geestelijke, morele en sociale niveau der gezinnen...

Nu wilde het geval, dat ook het kruiswerk in die jaren gezinshulp bood. Men vatte deze gezinshulp eveneens op als hulp van huishoudelijke aard.

Toen er stemmen opgingen om type A van de gezinsverzorging wel onder de sociale verzekering te brengen, maar de gezinshulp van het kruiswerk niet, voelde het kruiswerk zich terecht gediscrimineerd.

Huismoeder

Het veld van de gezinsverzorging was verdeeld over de vraag of toepassing van de verzekeringsvorm wel de juiste weg van financiering was. De voorstanders meenden dat de kern van gezinsverzorging de hulp was aan of de vervanging van de huismoeder bij ziekte. De tegenstanders legden de nadruk op de pedagogische inslag, op de sociale indicatie van onmaatschappelijke gezinnen. Ze betoogden, dat

men zulke gezinnen niet kon laten betalen voor correcties op hun gedrag.

De Centrale Raad voor Gezinsverzorging, waarin alle instellingen waren vertegenwoordigd, werd in 1952 door de minister van Sociale Zaken om advies gevraagd. De Raad meende, dat een verzekeringsstelsel te kort zou doen aan de vrijheid van de instellingen om te beslissen of, en zo ja hoe lang, en in welke vorm in een bepaald geval hulp zou worden verleend.

Namens de Centrale Raad schreef *A. Hofman* aan Sociale Zaken: 'Bij toepassing van een verzekeringsstelsel zou niet langer de indicatie in de eerste plaats beslissend zijn voor de hulpverlening, maar de vraag of men lid is van de instelling. Voor al het bezwaar, dat hierdoor een bepaalde groep, n.l. die der zwak-socialen, gevaar loopt van hulp verstoken te blijven, weegt hierbij bijzon-

der zwaar. Het stelsel zou ongetwijfeld leiden tot vervlakking van het werk en tekort doen aan het eigen karakter van de gezinsverzorging, welke instelling een gemeenschapstaak heeft, die op zodanige wijze behoort te worden volbracht, dat daarbij niemand van hulp wordt uitgesloten.

Ziekengeld

Bij de behandeling van de rijksbegroting van 1953 kwam de vraag over verzekering van gezinsverzorging aan de orde in de Tweede Kamer.

PvdA-vertegenwoordiger mevrouw *Ploeg-Ploeg* vroeg aandacht voor het feit, dat er door de slechte betaling van de gezinsverzorgsters weinig meisjes voor dit werk te krijgen waren. Als de overheid meer zou subsidiëren, dan konden de instellingen tenminste voldoende arbeidskrachten in dienst nemen.

Mevrouw Ploeg-Ploeg bleek voorstander van onderbrenging van de gezinsverzorging bij de sociale verzekering. Zij sprak de historische woorden: 'Wat het ziekengeld is voor de man, is de gezinsverzorging voor de vrouw.' Een verzekeringsstelsel, meende zij, zou een redelijke betaling van de gezinsverzorgsters mogelijk maken en de lasten zouden naar draagkracht over de gehele bevolking worden verdeeld.

In 1954 vroeg de kersverse minister *Van Thiel* van het departement van Maatschappelijk Werk opnieuw advies aan de Centrale Raad voor gezinsverzorging over deze kwestie. De Raad meende '...dat gestreefd moest worden naar een basis voor een gezonde financiering door activering van de kerkelijke en particuliere gemeenschappen, door opwekking van de offergezindheid en door verantwoorde subsidiëring. De minister nam het advies over. Hij verruimde in 1955 de subsidiëring gezinsverzorging en gezinshulp. In grote lijnen is die regeling tot op heden van kracht gebleven.

Rogier Wiercx

Bronnen:

- R. Neij 'De organisatie van het maatschappelijk werk' deel van een proefschrift 'Voortgang zonder samenhang' over de geschiedenis van het welzijns-werk, waarop Neij samen met E. Hueting begin 1989 promoveert.
- *Handboek Gezinsverzorging*, Den Haag (VUGA) 1988.
- R. Neij en E.V. Hueting, *Nederlands Volksherstel 1944-1947* Culemborg (Lemma) 1988.
- J.J.A.M. Verbunt, *Financiële geschiedenis van de Kruisverenigingen en de overgang naar de AWBZ-financiering*, doctoraalscriptie, Tilburg 1980.